

RESUL
BEDO

BIBLIOTEKA
SHTETIT

854-31

B 36

GJURMË
TË NDEZURA
ROMAN

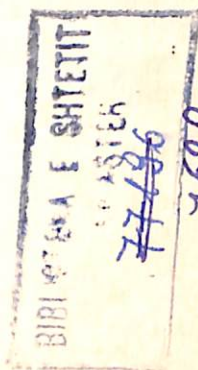
RESUL
BEDO

854-31

B 3/6

GJURMË
TË NDEZURA

ROMAN

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

Në çdo hap që hedhim shkelim në gjurmët tona, na del përpara një gërçh, luginë apo pllajë; vështrimi ynë ndesh në vende të njohura. Përmendim emra të shokëve që ranë në luftime, mbledhim krisma të armëve dhe këngët e tyre. Na qëndrojnë këto ditë më pranë shokët e rënë, sofrat kosovare... votrat kosovare dhe jehona e ditëve me luftime.

Kujtojmë... Gjithnjë kujtojmë... Ato që jetuam dhe, në luftë, pleksen në një të vetme me mbresat e këtyre ditëve.

Ecim mbas krismave të pushkëve tona, në gjurmët e gjakut tonë.

Lugina midis vargëzimeve të maleve, përmes së cilës brigada jonë duhet të kalojë në veri të lumit Drin, ishte e zënë. Armiq të shumtë e të egër qëndrojnë nëpër

shtigje. Me këto radhë nisin shënimet e mia nga jeta në luftë. Në faqet e para të ditarit shkruaj:

«... Diçka që pritej. Afrimi i brigadës partizane u prit në luginën e Drinit të Zi me rropama të çjerra daullesh dhe klithma zërash të ngjirur, plot frikë e panik, që shpërndahen nga kulla e bajraktarit:

«Bjeruni daulleve!»

«T'u pritet turri komunistave!»

«Merrni në shenjë komunistat!»

Populli vërtet u ra daulleve, por jo sepse çirret bajraktari. Ai lajmëron: «Çohuni, burra! Erdhën brigadat partizane!»

Ditë me krismë... Ditë me alarme! Jehojnë shpateve krismat e pushkëve, të bombave e të mitralozave.

Hap e krismë.

Në luginën e Drinit të Zi duel thirrjesh, duel krismash, duel gjëmimesh! Ato s'pushojnë, ditë e natë. Duke çarë përmes vijave të luftës, luftëtarët e brigadës shkojnë nga kulla në kullë, çojnë në to zërin e Partisë, i bëhet thirrje popullit të ngrihet në këmbë për t'i bërë varrin armikut.

Malësorët në frëngjitë e kullave nxjerrin në përgjim grykëhollën.¹⁾ Armiku e ka keq.

Një top goditi shtigjet e maleve... Telefoni rrahu nga Prizreni, kërkonin kolonelin e divizionit të esesëve. Një radio kërkon të hyjë në lidhje me shtabin e Bazit të Canit. Topi heshti. Kapiteni hitlerian u largua nga pozicionet. Një kapiten anglez që kishte ardhur ato ditë në kullat e bajraktarit iku me ngut, u zhduk si hije për të mos rënë në duart e partizanëve. Edhe Cen Gozhita që ishte thirrur në takim me kapitenin anglez nuk arriti dot në kullat e bajraktarit. Sulmi partizan e ktheu pas.

I mbytur në dëshpërim majori Cen Gozhita bëri një ikje të shpejtë. Ajo që ndodhi për Cenin ishte e papritur. Ai erdhi nga Prizreni me shpresën e madhe se në kohën e duhur, kur po mbytej varka, i qe dhënë mundësia të kapte vegëzën ku duhej të mbahej për të mos u mbytur.

1) pushkën

Aty në kullën e bajraktarit ishte thirrur në takim me kapitenin anglez. Nuk e takoi. Ëndrra iu ndërpre në mes. «Më mirë të kthehem në vendin ku isha», — tha me vete. Dhe vrapoi në drejtim të Prizrenit, aty ku ishin struktur në pozicione esesët e divizionit «Brandenburg». Ecte me vështrimin mbrapa, te kulla mbi shkëmb. Aty bëhej një luftim i ashpër. «Me siguri që ka ikur inglizi», — tha Ceni. «Ku drejtin e thyen qafën?» Gjahu i kishte shpëtuar nga duart, çortoi veten që nuk u nis nga Prizreni natën, u ishte trembur pritave. Dhe tani s'mund të bënte asgjë, veç të rrudhte ballin dhe të pinte duhan duke menduar si të fshihte më mirë gjurmët e lëvizjes së tij nga Prizreni në Kukës. Nuk do ta kishte të lehtë në qoftë se kolonel Vilenbergu do ta mësonte të vërtetën. Iu duk se kishte hedhur një hap të pamatur. Sa mori lajmin që e kërkonte një kapiten i misioneve angleze, vrap në takim. Do të mudohej ta fshihte çdo gjurmë dyshimi. Herë mbas here hidhte vështrimin prapa, aty te shkëmbi ku mendoi se gjeti shpresën e shpëtimit. Një zjarr përvëlues afrohej asaj ane. «Ec më shpejt», — i tha shoferit sapo zbriti në xhade. Atëkohë, mbrapa te «kulla e Shpresës», në themelin e sarajit të bajraktarit, ndihej lëkundja e tërmetit. Marshimi i partizanëve dhe urrejtja e popullit bajraktarit i ngjajnë si një litar i hedhur në fyt, që nga çasti në çast i shtrëngonte. Nga kulla e tij e zyrtë gjithë zemërim ai çirret:

«Kjo s'ka me ndodhë! Kjo s'ka me ndodhë! Bjeruni daulleve!»

Po sulmi i brigadës partizane s'po ndalej.

Dy ditë më vonë, mbas luftimeve që zhvilluam në afërsi të Kukësit me një repart të esesëve të divizionit «Brandenburg», batalioni ynë u grumbullua në shpatin e lartë të malit.

— Këtu do të pushojmë, — na tha Dardani, komandanti i kompanisë. Nga luginat vijnë kompani të tjera. Ato vijnë nga pritrat në xhade. Buzë Drinit u bë një përlëshje e ashpër.

Komandanti i kompanisë, Dardan Velishta, me një zë basi, që e veçon atë në gjithë brigadën, përgëzoi skuadrën tonë, se në pritën që zumë hyri si e verbër një veturë me oficerë nazistë dhe asnjëri prej tyre nuk na shpëtoi.

— Merre, — e ke kujtim nga shokët e skuadrës, — i tha Lulo Driza dhe i dhuroi Dardanit një «Valter» fringo të ri.

Dardan Velishta ka qenë komandant i skuadrës sonë, shpesh ai qëndron me ne, i pëlqen të jetë në sulm me skuadrën tonë. Edhe neve na vjen mirë ta kemi në skuadrë. Në vend të Dardanit komandante e skuadrës u vu Bukuria. Në fillim u pëshpërit: «Për guxim e trimëri vështirë se mund t'i afrohet kush Dardanit...» Bukuria i miratonte me kokë. Breshëritë e automatikut të saj në vijën e parë të sulmit shuan çdo pëshpëritje.

Dardani, i ngazëllyer për «Valterin» e ri që i dhuruan, ende deshi të qëndronte, por e thirri në mbledhje komandanti i brigadës, Sopot Golemi. Iku duke na përshëndetur. U mblodhëm të gjithë. Secili tregoi diçka nga përlëshjet e fundit me armikun. Uria po na gërryente stomakun. Është dita e dytë që nuk e kemi parë Vaso Lundrën, intendentin e kompanisë, dhe s'guxojmë t'u afrohem bujimeve të ftohta të bjeshkës. Lulo Driza drodhi një cigare dhe ua kaloi kutinë e duhanit të tjerëve. Xha Goxhoja i ra masatit — eshka mori që me shkëndijën e parë — tymosi cigaren dhe filloi bisedën. Skuadra jonë, ose siç i thonë skuadra e Bukurie Çabirit, formon një rreth. Jemi të veshur me uniforma nga më të ndryshmet, gjë që tregon mundin që kërkohet për t'u veshur e mbathur një brigadë partizane. Dino Çinoja mban një kostum në ngjyrë të barit, pak të vjetër. Një vit më parë ua ka rrëmbyer ushtarëve italianë në Drashovicë. Bukurie Çabiri ka këpucë me qafa të ushtarëve, çorape prej leshi që i shkojnë gjer te gjunjët, pantallona killota dhe bluzë të shkurtër të

mbërthyer te mesi. Goxho Bërdëllima ende mbante kostumin karakteristik të fshatit prej shajaku të zi, me kallca të bardha, opinga llastiku dhe vetëm kapelën e ka me strehë të shtrirë përpara ballit. Lulo Drizën, mitralierin e skuadrës, në luftimin e fundit në breg të Drinit për pak e vranë shokët, sepse është veshur me uniformë ushtari eses. Mero Buresi mban veshjen e një ushtari tej deteve që ra në duart tona kur u përplas në shkëmb një aeroplan. Kurse Vaso Lundra i ka mbështjellë këmbët me dollakë ushtari e i duken si këmbë lejleku. Ai u duk në pllajën përballë. E njohëm në të ecur. Kalin e bardhë e ka vënë përpara. Ai ecën ngadalë, si duket është ngarkuar rëndë. Çfarë ka në shpinë! Bukë apo predha! Të dyja na duhen.

Intendenti i kompanisë erdhi drejt nesh i gëzuar, duke recituar vargjet e një kënge të njohur për kompaninë.

*Asgjë nuk duam, nukë,
veç plumba dhe pak bukë!*

— Ku je, o Vaso Lundra, — i thirrëm ne, — se gjerdanët na kanë mbetur bosh dhe stomaku po na gërryen!

— Hajde, djem, shpejtoni! Skuadra e parë tri bukë të verdha dhe katër të bardha, mjaft i keni... Ej, ku jeni ju të skuadrës së dytë? — U afrova unë. — Jeni dy më pak ju nga e para, — më tha. — Kështu, shoku gazetar!? Hë de, rrëmbei, ç'pret? — Vasos i pëlqejnë shkrimet e mia që botoj në revistën e brigadës dhe i lexon me dëshirë.

— E treta një si e para... Në rregull!!! Ç'm'i peshoni ashtu në duar?

Mbasi mbaroi ashtu i kënaqur siç kënaqej ai në raste të tilla, nuk harroi të na thotë: «Ju bëftë mirë e gjemb në këmbë të mos ju hyjë! Hani, vëllezër...» Dhe porositi: «Kurseni fishekët, se bukë, kripë e zemër gjejmë kudo...»

Në shpatin e malit të lartë u ndez kënga e vallja. I pari ia nisi Goxho Bërdëllima. Ne të tjerët u mblodhëm rreth tij, mbajmë iso. Xha Goxhoja, si e pa që na rrëmbeu mirë kënga, e ngriti më lart zërin. Kënga vuri në një rreth gjithë shokët e skuadrës. U gru-

mbulluan edhe partizanë të tjerë. Goxho Bërdëllima u gjallërua dhe më tepër.

— Iso, djem, iso për këngën dhe plumba për armikun, — tha ai. U ngrit në këmbë sikur të ishte djalë, lartoi supet, lartoi zërin dhe këngën e ktheu në valle.

Mbas këngës erdhi te ne Dardan Velishta. Erdhi rrëmbyeshëm.

— Shotë! — i foli Bukuries dhe iu ndezën bebëzat e syve. Bukuria u bë gjak e kuqe në fytyrë. Ishte një mungesë takti, i kryer më tepër nga dehja e urdhrit që u dha për të vepruar brigada në Kosovë.

— Ej, Agim, ku je bre?! — U lëshua drejt meje. E bëri këtë edhe ngaqë jemi shokë të vjetër, por edhe për të larguar përshtypjen që la ndër të tjerët ai veprimi i pamatur me Bukurien. Më rrëmbeu midis krahëve.

— Ngadalë, se më shtrydhe, — i thashë. Mjerë kush bie në duart e tua si darë çeliku.

Jemi shokë të vjetër. Bashkë kemi punuar një kohë të gjatë, në një barkë peshkimi, bashkë dolëm partizanë në çetë dhe në brigadë. Nga gëzimi s'më lëshon. Ëndrra për ta parë Kosovën të lirë e ka rrëmbyer.

— Erdhi dita që ëndërronit, — i thashë. Ai shpesh më thoshte: «Kam dëshirë ta djeg barutin në vendlindjen time». Pastaj e pyeta:

— Ku është Batini yt?

— Batini? — murmuriti, ndërsa sytë i lodruan nga gëzimi, balli iu çel. Nuk e priste pyetjen që i bëra. — Batini... Batini,..., — belbëzoi si një fëmijë në fillim, kur mëson fjalën së pari herë. E hodhi vështrimin te mali i lartë përtej Drinit të Bardhë. Mundohet të më shpjegojë: «E sheh atë pyllin e zi, ato rudinat që duken, i sheh?... Po ato... Mbas malit janë fshatrat. Aty është fshati im, Batini. Aty Agim, aty...»

— Je malluar?

— S'di si të të them, kam vite që jam larguar, s'më zë vendi vend. Më në fund erdhi dita që prisja.

Vështrimi i luftëtarëve hidhet andej, përpara.

Përpara shtrihet Kosova. Kosova pret agimin...

Kosova! Një ndjenjë krenarie ka rrëmbyer secilin

prej nesh. E gjithë brigada ecën në kolona. Një ndjenjë e fuqishme na shtyn përpara, ndjenja e fitores mbi armiqtë, ndjenja e lirisë.

Kosova! Historia duke filluar nga lashtësia dëshmon për heroizmat e panumërt të saj për t'u mbrojtur nga armiqtë e huaj, ashtu siç dëshmon historia e gjithë kombit tonë.

A mund t'ia nis revistës së brigadës kështu një shkrim të gjatë për kosovarin Dardan Velishta dhe shokët e tij?

Grupi ynë me ish-luftëtarë të brigadës partizane erdhi në fshatin Bjeshkëz të Prizrenit në ditën e katërt të tetorit, gjë që na kujtoi atë ditë që brigada jonë kapërcëu malin e lartë dhe sulmoi në drejtim të qytetit.

Ngjarjet e asaj kohe kthehen në kujtesën tonë mbas shumë vjetësh. Ato vijnë të forta, plot emocione, me mbingarkesë. Skifter Velçës, burrit me thinja, sapo arritëm në malin mbi Prizren, iu rrudh balli, iu gjallëruan sytë, si atëherë në ditët me sulme e krisma. Dukej më i ri në vështrim dhe në lëvizje. Më vuri dorën e tij të rëndë mbi supe e më tha:

— Dëgjo, Agim! Ky shtegu i Gurit të Çarë është i rrezikshëm. Të kujtohet Perikliu? Këtu u vra.

— Lufta ka plot të papritura, — thashë unë. — Njëri nga shoqëruesit nuk e di shqipen mirë, prandaj fjalën «të papritura» ai nuk e shqiptoi dot.

— Ai u varros këtu dhe këtu do të kërkojmë, — ngu-